

Met woorden in de weer

**Implementatie van het viertaktmodel
in de groepen 1,2 en 3 van basisschool
De Tweesprong**

Auteurs: Liesbeth Schlicher en Anneke Lechner

Datum: Maasbracht, mei 2011

Onderwijsinstelling: Fontys OSO-BCO Onderwijsadvies
Opleiding intern begeleider

Begeleiders: Dhr. H. Palmen (unitdirecteur B.S. De Tweesprong/ B.S. 't Breerke)
Mevr. C. van de Ven (coach BCO Venlo)
Dhr. J. Verlinden (coach en opleidingscoördinator BCO Venlo)

Voorwoord

Maasbracht, 3 mei 2011.

Deze scriptie is geschreven in het kader van de afsluiting van het opleidingstraject interne begeleider (Master-SEN). De opleiding is gevolgd bij BCO-Onderwijsadvies in Venlo en Fontys-OSO. De opleiding heeft plaatsgevonden tussen september 2008 en juli 2011.

In het bijzonder willen wij drs. Charlotte van de Ven bedanken voor haar uitstekende begeleiding als coach tijdens onze opleiding. Mede door Charlotte hebben we tijdens de coachingsgesprekken leren kijken en profiteren van kansen en dingen die goed gaan.

Hierbij willen wij ook de leerkrachten uit de onderbouw, die door hun openheid tijdens dit proces hebben gefungeerd als belangrijkste bron van praktijkinformatie, hartelijk bedanken voor hun tijd en medewerking.

In het bijzonder willen wij onze dierbare naasten bedanken, Marc, Bert en Loe, zij vormden immers een luisterend oor tijdens het volgen van onze opleiding.

Tenslotte willen wij ook elkaar bedanken, omdat het zonder elkaars inbreng en wederzijds respect tussen ons beiden niet mogelijk was geweest deze scriptie af te leveren.

Liesbeth Schlicher en Anneke Lechner

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
1. Inleiding.....	4
1.1 Basisschool De Tweesprong.....	4
2. Aanleiding.....	5
2.1 Gegevens uit het CITO leerlingvolgsysteem.....	5
2.2 Veranderen is noodzaak.....	6
3. Theorie woordenschatuitbreiding van den Nulft & Verhallen.....	7
3.1 Met woorden in de weer.....	7
3.2 De viertakt.....	9
4. Huidig aanbod woordenschatonderwijs basisschool De Tweesprong.....	11
4.1 Gebruikte methodes.....	11
4.2 Aanwezigheid viertaktmodel.....	12
5. Hoe te komen tot verandering.....	13
5.1 De theorie van Belbin.....	13
5.2 De groepsroltest van Belbin.....	15
5.3 De samenstelling van ons veranderteam.....	15
5.4 Onze eigen rol in dit veranderteam.....	16
5.4.1 Liesbeth.....	16
5.4.2 Anneke.....	17
6. Aanpak van implementatie.....	18
6.1 Profieltest.....	18
6.2 Kinderen in beeld.....	19
6.3 Vasthouden en verdergaan.....	19
6.4 Presentatie PowerPoint.....	20
6.5 Tussenevaluatie.....	21
7. Voortgang.....	22
7.1 Evaluatie viertaktmodel met het veranderteam.....	22
7.2 Afspraken en vervolgstappen.....	23
7.2.1 Gemaakte afspraken.....	23
7.2.2 Vervolgstappen.....	24
8. Conclusie.....	25
8.1 Onderzoeksvraag 1.....	25
8.2 Onderzoeksvraag 2.....	25
8.3 Onderzoeksvraag 3.....	26
9. Persoonlijke ontwikkeling.....	27
9.1 Liesbeth.....	27
9.2 Anneke.....	28

10. Referenties.....	29
11. Bijlagen.....	30
Bijlage 1.....	31
Bijlage 2.....	34
Bijlage 3.....	35

1. Inleiding

Woordenschatopbouw is een van de meest bepalende factoren van schoolsucces. Woorden worden gebruikt om ervaringen uit te wisselen, gedachten over te brengen, denkprocessen te verwoorden en om nieuwe kennis te ontwikkelen. Het is belangrijk dat alle leerlingen zo snel mogelijk, zo goed mogelijk en zo veel mogelijk woorden leren. Als de leerlingen te weinig woorden tot hun beschikking hebben, onvoldoende betekenissen kennen en minder goed betekenisrelaties kunnen doorzien begrijpen ze minder van de les. Bij aanvang van de basisschoolperiode worden grote verschillen op het gebied van woordenschatontwikkeling. Deze verschillen dreigen in de loop der tijd eerder groter dan kleiner te worden.

Deze scriptie is opgebouwd uit een theoretisch gedeelte en een praktijkgedeelte. In het theoretische gedeelte bespreken we achtereenvolgens de aanleiding van dit onderzoek, de theorie woordenschatuitbreiding van den Nulft & Verhallen, het huidige aanbod van het woordenschatonderwijs op basisschool De Tweesprong en de theorie van Belbin. In het praktijkgedeelte beschrijven wij de implementatie en van het viertaktmodel en vervolgens de voortgang.

In de conclusie proberen we een antwoord op onze onderzoeksvragen (zie hoofdstuk 2.2) te formuleren aan de hand van zowel ons praktijkonderzoek als de besproken theorieën.

1.1 Basisschool De Tweesprong

Onze school is gehuisvest in 2 gebouwen, die we gemakshalve de locatie Maasbracht en de Locatie Brachterbeek noemen.

De school telt bijna 270 leerlingen, verdeeld over de locatie Maasbracht (ca. 170 leerlingen) en de locatie Brachterbeek (ca. 100 leerlingen). De locatie Maasbracht telt ca. 17 kinderen van varende ouders die – behalve de weekeinden – wonen in internaat “De Prinsenvaart”.

De groeperingvormen zijn afhankelijk van de grootte van de groepen in beide locaties.

Aan de school werken 22 leerkrachten inclusief directieleden, zorgcoördinator, ict-er en een vakleerkracht bewegingsonderwijs.

2. Aanleiding

Al een aantal jaren scoren onze leerlingen van basisschool de Tweesprong bij de CITO eindtoets, bij het onderdeel ‘woordenschat’, onder het landelijk gemiddelde. Dit was voor ons een signaal om deze problematiek schoolbreed op te pakken.

In schooljaar 2009/2010 zijn we gestart met het afnemen van de CITO woordenschattoets M3 en M4 voor de groepen 3 en 4. De scores van deze toets vielen enorm tegen. Zo scoorden 69% van de leerlingen in groep 3 onder het landelijk gemiddelde (Zie tabel 1).

2.1 Gegevens uit het CITO leerlingvolgsysteem

Score Cito-toets Woordenschat De Tweesprong (M3) 2009/2010

Groep 3 (35 leerlingen)

Tabel 1

Niveau	%	Interpretatie
A	14	De 14% hoogst scorende leerlingen.
B	17	De 17% leerlingen die net boven tot ruim boven het landelijk gemiddelde scoren.
C	29	De 29% leerlingen die net onder tot ruim onder het landelijk gemiddelde scoren.
D	29	De 29% leerlingen die ruim onder het landelijk gemiddelde scoren.
E	11	De 11% laagst scorende leerlingen.

In groep 4 zien we dat 74 % van de leerlingen onder het landelijk gemiddelde scoorden (Zie Tabel 2).

Score Cito-toets Woordenschat De Tweesprong (M4) 2009/2010

Groep 4 (42 leerlingen)

Tabel 2

Niveau	%	Interpretatie
A	14	De 14% hoogst scorende leerlingen.
B	12	De 12% leerlingen die net boven tot ruim boven het landelijk gemiddelde scoren.
C	29	De 29% leerlingen die net onder tot ruim onder het landelijk gemiddelde scoren.
D	17	De 17% leerlingen die ruim onder het landelijk gemiddelde scoren.
E	29	De 29% laagst scorende leerlingen.

2.2 Veranderen is noodzaak.

Als we kijken naar de populatie leerlingen binnen onze school zien we een grote groep leerlingen die van huis uit dialect spreken. Uit onderzoek (Verhallen 1994) is gebleken dat zowel kwalitatief als kwantitatief deze kinderen achterblijven op het gebied van woordenschatopbouw.

Uitgaande van de woorden die voorkomen in de methode De Leessleutel groep 1 en 2 komt 45 % van de aangeboden woorden overeen met de BAK-lijst (Basiswoordenlijst Amsterdamse Kleuters). Bij De Leessleutel groep 3 komt 20% van de woorden overeen met de woorden uit de CITO Woordenschattoets (De kwaliteitskaart Woordenschat PO Raad).

Als we niet veranderen blijven de resultaten op woordenschat achter.

Wanneer we woordenschat integreren in het dagelijks lesgeven bereiken we beter resultaat, uiteindelijk op alle gebied. Hier zijn we als team van overtuigd want we willen het goede voor de leerlingen, we willen betere resultaten en we willen dat ieder kind zich op zijn of haar eigen niveau het beste kan ontplooiën. Om dit te bereiken blijven we zoeken naar verbeteringen.

Het viertaktmodel van den Nulft & Verhallen is een methode voor woordenschatonderwijs dat naast de huidige methode gebruikt kan worden.

De implementatie van het viertaktmodel wordt gezien als een verbetering van de resultaten op school.

Daartoe de volgende onderzoeksvragen:

1. In hoeverre voldoet ons huidige onderwijsaanbod aan woordenschatuitbreiding?
2. Hoe wordt het Viertaktmodel voor woordenschatonderwijs in praktijk gebracht in de groepen 1 t/m 3 en welke ervaringen levert dit op?
3. Is het Viertaktmodel schoolbreed aan te bevelen op basis van praktijkervaringen en theorie?

3. Theorie woordenschatuitbreiding: Van den Nulft & Verhallen

Voor uitleg over deze theorie is gebruik gemaakt van het boek 'Met woorden in de weer' van Dirkje van den Nulft & Marianne Verhallen.

3.1 Met woorden in de weer

Om goed woordenschatonderwijs te kunnen realiseren moet je weten:

1. Hoe kinderen woorden leren.

Bij woordenschatopbouw draait het om verbreding en verdieping.

- *Verbreding houdt in dat een kind steeds meer woorden leert (labelen).*
- *Bij verdieping leren kinderen steeds meer betekenisaspecten en betekenisrelaties bij de woorden (categoriseren en netwerkopbouw).*

2. Inzicht krijgen in de specifieke kenmerken van het woorden leren op school.

Heel veel woorden worden automatisch, incidenteel opgepikt uit de context terwijl de kinderen luisteren, praten, lezen en schrijven. Kinderen die van huis uit een andere taal spreken, dialectsprekende kinderen en kinderen uit lagere sociale milieus beginnen met een achterstand. Een achterstand, die eerder groter dan kleiner wordt. Kinderen hebben het vermogen om al luisterend en lezend een enorme hoeveelheid woorden op te pikken, maar alleen onder bepaalde voorwaarden.

- *Veel en gevarieerd luisteren en lezen.*
- *Leerlingen kunnen de betekenis van onbekende woorden afleiden uit de context.*

Als kinderen door onvoldoende woordkennis niet goed begrijpend kunnen lezen of luisteren, zullen ze steeds minder bijleren en begrijpen. We zijn in de neerwaartse spiraal terechtgekomen.

• <i>Tekorten in woordkennis</i>• <i>Minder profiteren van de les</i>• <i>Minder leerwinst</i>• <i>Grotere tekorten in woordkennis</i>

3. Kennis hebben van de didactiek van het woordenschatonderwijs.

Bij het onderwijzen van woorden worden vier stappen onderscheiden. Er wordt gesproken van viertakt. De vier stappen zijn:

- *Voorbewerken: De kinderen bij het onderwerp van de les en/of de aan te leren woorden betrekken.*
- *Semantiseren: De betekenis van woorden duidelijk maken.*
- *Consolideren: Het inslijpen van de woorden en de betekenissen in het geheugen*
- *Controleren: Nagaan of het woord met de behandelde betekenissen verworven is.*

4. Hoe werk je systematisch aan woordenschatopbouw?

De hele dag door kom je nieuwe woorden tegen die kinderen vanzelf oppikken of moeten worden aangeleerd. De leerkracht bepaalt welke en hoeveel woorden moeten worden aangeleerd. De leerkracht kan telkens weer opnieuw bepalen welke houding hij aanneemt:

- *Laat maar even zitten-houding.*
- *Snel even aanwijzen en/of kort uitleggen houding*
- *Met woorden in de weer-houding (viertakt)*

5. Hoe moet je woorden selecteren?

Wanneer kies je er voor om een woord te behandelen of niet? Er zijn zoveel woorden die aangeleerd moeten worden. Er is geen begin en geen eind waar je aan gaat werken. Als leerkracht kies je woorden uit die op korte termijn het meeste nut hebben, begin bij woorden die het meeste voorkomen en leer de woorden aan in een context en grijp bijna elke gelegenheid aan om nieuwe woorden aan te leren.

Bij het selecteren kun je drie basisregels hanteren:

- *Selectieregel 1: Kies alleen die woorden die kinderen nog niet kennen en wel moeten leren.*
- *Selectieregel 2: Je wilt kinderen wijzer maken: Kies woorden vanuit de gedachte aan netwerkopbouw en kennisverwerving. Zet hoog in!*
- *Selectieregel 3: Kies zinvolle woorden; dat zijn in eerste instantie die woorden die voor leerlingen belangrijk zijn om de context (de les) te begrijpen.*

In de volgende paragraaf lichten we punt 3 'Kennis hebben van de didactiek van het woordenschatonderwijs' nader toe.

3.2 De Viertakt

Het viertaktmodel is opgebouwd uit de volgende vier fasen:

1. Voorbewerken

Doelstellingen bij het voorbewerken zijn:

- Betrokken maken van de leerling; Er moet als het ware een prikkel ontstaan om het woord en de betekenis te leren.
- Oproepen van voorkennis; Er moeten zoveel mogelijk verbindingen worden gelegd in het mentaal lexicon waar het nieuwe woord en de betekenis zoveel mogelijk wordt aangehaakt bij de al geleerde woorden en betekenissen.

2. Semantiseren

Bij semantiseren bied je nieuw te leren woorden in clusters aan en maak je woordbetekenis en woordrelaties duidelijk door de drie uitjes: uitbreiden, uitleggen en uitbeelden.

Na het uitleggen met behulp van de drie uitjes volgt het verwerken met de kinderen door het maken van een woordweb. Het is belangrijk om bij het uitleggen van een woord non-verbale en verbale middelen steeds te combineren. In de hieronder te vinden tabel zullen voorbeelden worden gegeven van non-verbale en verbale middelen:

Non-verbale middelen	• Gebaren • Voordoen • Foto's • Tekeningen
Verbale middelen	• Geven van synoniemen • Geven van tegenstellingen • Voorbeelden • Context

a. De drie uitjes:

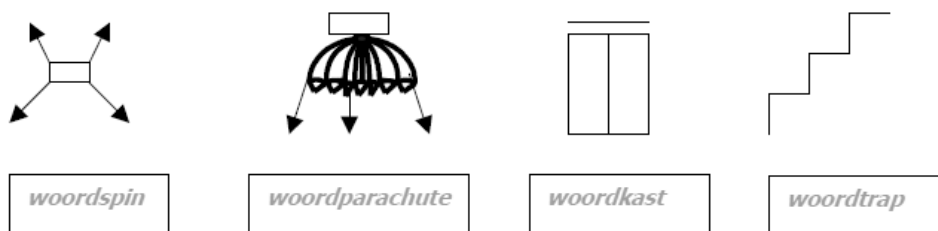
Uitbreiden: Bij het uitbreiden bedenk je bij het geselecteerde woord 1,2 of 3 andere woorden: het woordcluster.

Uitleggen: Bij elke woord van het woordcluster bedenk je een heldere uitleg.

Uitbeelden: Bij elke uitleg bedenk je hoe je deze zichtbaar kunt maken voor je leerlingen: voorwerp of plaatje laten zien, iets voordoen of een situatie laten zien waarin de woorden zichtbaar worden in de context.

b. Woordweb/beeldweb

Na de drie uitjes gaan de leerlingen samen met de leerkracht eigen betekenisverbindingen leggen. Zodat er een woordweb ontstaat, dit kan in de vorm van een woordtrap, woordkast of woordparachute (Zie figuur 1). In de onderbouw wordt een beeldweb gemaakt. Het woordweb moet zichtbaar in de klas hangen, zodat we klaar zijn voor de consolidering.

Figuur 1

3. Consolideren

Het inslijpen van de woorden en de betekenissen in het geheugen. Er zijn veel werkvormen die kunnen worden ingezet om kinderen woorden te leren. Belangrijk is het kort, vaak, gevarieerd en speels herhalen. Woorden moeten zichtbaar in de klas aanwezig zijn.

Belangrijk is dat kinderen de woorden eerst begrijpen voordat ze actief worden beheerst.

4. Controleren

Het nagaan of de woorden met de behandelende betekenis verworven zijn. Controleren en consolideren vallen in de praktijk vaak samen, want tijdens de oefening is de leerkracht steeds alert op de voortgang. De leerkracht checkt door middel van terugvragen.

Belangrijk is ook om op lange termijn te controleren wat er aan kennis is blijven hangen. We denken hierbij onder andere aan methodegebonden of CITO toetsen.

4. Huidig aanbod woordenschatonderwijs Basisschool De Tweesprong

Voordat we dit onderzoek zijn gestart hebben we het huidige woordenschataanbod in kaart gebracht voor de groepen 1 t/m 8. We keken naar het onderdeel woordenschat binnen de verschillende taalmethodes, voor de groepen 1 t/m 3 is dit de Leessleutel, voor de groepen 4 t/m 8 Taaljournaal.

4.1 Gebruikte taalmethodes

De Leessleutel (ingevoerd in 2006) is een taalprogramma voor kinderen uit groep 1 en 2 van de basisschool. In de methode wordt onderscheid gemaakt in drie taaldomeinen: Mondelinge communicatie, woordenschat en beginnende geletterdheid. Binnen de methode wordt bij het domein woordenschat het Viertaktmodel van van den Nulft & Verhallen gebruikt.

In groep 3 maken we gebruik van de taalleesmethode *De Leessleutel* (ingevoerd in 2006). Het programma is gericht op de mondelinge- en schriftelijke taalontwikkeling, leesbegrip en leestechiek. Woordenschat is geïntegreerd opgenomen binnen de verschillende aspecten die aan de orde komen. Er zijn geen aparte woordenschatoefeningen in het programma opgenomen.

Gezien de verouderde taalmethode voor groep 4 tot en met 8 is er dit schooljaar een werkgroep geformeerd om tot een keuze te komen voor een nieuwe taalmethode. We werken momenteel met de methode Taaljournaal uit 1997 (uit de vorige eeuw!). Taaljournaal gaat uit van de volgende domeinen: Mondelinge- en schriftelijke taalvaardigheden en taalbeschouwing. Er komen oefeningen aan bod met als doel woordenschatuitbreiding. Deze komen niet structureel aan de orde.

In het volgende overzicht (Tabel 3) zijn de meest relevante kenmerken van elke methode weergegeven.

Tabel 3

Taalmethode	Doelgroep	Differentiatie	Rol woordenschat	Expliciet gebruik Viertakt
<i>De Leessleutel groep 1 en 2</i>	BAO 1-2	Ja	Neemt een belangrijke plaats in	Ja Consolideren, Semantiseren en Controleren
<i>De Leessleutel Groep 3</i>	BAO 3	Ja	Geïntegreerd	Ja Consolideren en Semantiseren
<i>Taaljournaal 1996</i>	BAO 4-8	Ja	Wordt in enkele oefeningen als doel gesteld.	Nee

4.2 Aanwezigheid Viertaktmodel

Zoals het overzicht laat zien, wordt in twee van de drie bovenstaande taalmethodes, *De Leessleutel groep 1 en 2* en *De Leessleutel groep 3*, expliciet het Viertaktmodel gehanteerd. Bij de methode *Taaljournaal* wordt er minimaal aan woordenschatuitbreiding gewerkt. De Viertakt komt hier niet in voor.

5. Hoe te komen tot verandering

Om te komen tot verandering is het belangrijk dat het team zich bewust wordt van de noodzaak om te veranderen. We zijn in dit veranderproces aan de slag gegaan met de theorie van Belbin.

5.1 De theorie van Belbin

De Engelse psycholoog Meredith Belbin deed elf jaar lang onderzoek naar de effectiviteit van teams. Volgens Belbin gaat het er eerder om dat werknemers elkaar qua karakter goed aanvullen dan dat zij qua deskundigheid hun steentje bijdragen. Belbin onderscheidt negen combinaties van eigenschappen, die staan voor negen complementaire samenwerkingsstijlen (Zie tabel 4). Ze vullen elkaar aan en versterken elkaar, maar ze kunnen ook tegenstrijdig zijn en rivaliseren. Om te komen tot grote effectiviteit binnen een veranderteam is het belangrijk om een behoorlijke spreiding van karakterrollen te hebben.

Tabel 4

Teamrollen	Kenmerken
Plant	Dominant, zeer hoge intelligentie, introvert. De man met de plotselinge ideeën. 'Ingeplant' in rustige teams om creativiteit te genereren: hij maakt de nieuwe openingen. Een Plant roept weerstanden op door gebrek aan praktische zin en door kritische houding ten opzichte van 'domheid'.
Brononderzoeker	Stabiel, dominant, extrovert. Gaat op zoek naar ideeën, ontwikkelingen en informatie buiten de deur en beschikt daarvoor over talloze contacten: ontspannen, sociaal, gezellig. Is niet zozeer zelf de bron van ideeën, maar pikt ze gemakkelijk op bij anderen.
Voorzitter	Stabiel, dominant, extrovert. De Voorzitter houdt de werkwijze van het team onder controle en laat de kracht van ieder teamlid zo goed mogelijk tot zijn recht komen. Geen buitengewone intelligentie, evenmin bijzondere creatieve gaven. Wel kalmte, realisme en nuchterheid. Tolerantie om te luisteren naar anderen, sterk genoeg om adviezen naast zich neer te leggen.
Vormer	Onrustig, dominant, extrovert. Hij geeft vorm aan de inspanningen van het team en zoekt patronen in de discussies. Uitdagend, ruziënd, snel gefrustreerd en onrustig. Eerder hard dan zachtmoedig, niet bang voor risico's. Productief onder druk en bij hoge snelheid: verkoopleiders, uitgevers, voetbaltrainers
Monitor	Hoge intelligentie, stabiel, introvert. Analyseert de problemen en houdt de ideeën kritische tegen het licht. Serieus, voorzichtig en immuun voor enthousiasme. Hij wantrouwt de euforie en zijn prestatiemotivatie is gering.
Groepswerker	Stabiel, extrovert, weinig overheersen. Stimuleert en ondersteunt de teamleden, bevordert de communicatie en de teamgeest. Hij integreert mensen en hun activiteiten, is sociaal opmerkzaam en kan goed luisteren. Geschikt voor een leidinggevende rol: groepswerkers hebben een sterk verlichtend effect op teams.
Bedrijfsman	Stabiel en beheerst. Een praktische organisator, die beslissingen in concrete werkzaamheden omzet. Heeft een goed ontwikkeld zelfbeeld en beheerst zijn gevoelens. Noest en gedisciplineerd maar met flair in het organiseren, zeker onder druk of in verwarrende situaties.
Zorgdrager	Rustig introvert. Houdt in de gaten dat er niets wordt overgeslagen: hij volgt alleen iedereen rusteloos, consciëntieus, zorgelijk en wat beschroomd ten opzichte van anderen. Ze 'absorberen' als het ware de stress (maagzweertype); de man achter de schermen die het planmatige verloop voor zijn rekening neemt.
Specialist	Toegewijde vakman. Technische vaardigheid en gespecialiseerde kennis. Stille, standvastige solist die zijn prioriteiten legt op het handhaven van professionele normen en het verdedigen van zijn specifieke vakgebied. Hij concentreert zich het liefst op een zaak van daaruit gaat hij een relatie met de buitenwereld aan en ontwikkelt zich tot een expert.

5.2 De groepsroltest van Belbin.

Om een helder beeld te krijgen van de verschillende rollen binnen het team hebben we onze collega's gevraagd de teamrollentest in te vullen op internet (oktober 2009).

(<http://www.123test.nl/belbin/index.php>)

Nadat we alle gegevens verzameld hadden hebben we een inventarisatie gemaakt van de verschillende rollen binnen ons team. In onderstaande tabel hebben we een overzicht gemaakt van de verschillende teamrollen, aantallen en de bijbehorende percentages (Zie tabel 5).

Tabel 5

TEAMROL	AANTAL	PERCENTAGE
Vormer	1	5,55%
Zorgdrager	3	16,67%
Groepswerker	6	33,34%
Bedrijfsman	3	16,67%
Brononderzoeker	2	11,11%
Voorzitter	2	11,11%
Monitor	1	5,55%
Plant	0	0%
Specialist	0	0%

5.3 De samenstelling van ons veranderteam.

Met de leerkrachten van groep 1 tot en met 3 hebben we een veranderteam samengesteld. Er zijn voor ons een aantal redenen geweest om juist voor dit veranderteam te kiezen.

- In het schooljaar 2009/2010 zijn we gestart met het afnemen van de CITO woordenschattoets voor de onderbouw. De resultaten van deze toets waren voor ons aanleiding om hier iets mee te doen.
- Wil je veranderen zul je het van onderop moeten doen.
- Binnen het team van de onderbouw bestaat een behoorlijke spreiding en balans aan karakterrollen. Deze gegevens zijn een goede voorspeller voor succes volgens Belbin. Het veranderteam bestaat uit 7 personen. Waarvan 1 vormer, 1 bedrijfsman, 2 brononderzoekers, 2 groepswerkers en een zorgdrager.

De twee *groepswerkers* binnen ons team zijn conflictvermijdend en gericht op harmonie. Ze vinden het moeilijk om feedback te geven en te ontvangen. Wel is er onderlinge waardering voor elkaar en is men zorgzaam. In ons proces houden we er rekening mee dat we deze personen in een veilige situatie plaatsen. Bij het geven van feedback starten met iets positiefs en hier ook weer mee eindigen. Deze mensen kunnen goed naar elkaar luisteren en zullen anderen stimuleren en ondersteunen.

De *zorgdrager* werkt graag volgens het boekje en heeft vaak de neiging de boel te willen controleren. Ze werkt volgens planning en is weinig flexibel. Wij zullen er bij deze persoon rekening mee moeten houden dat we werken volgens een planning, niet teveel ad hoc. We kunnen hier van profiteren doordat deze persoon alles goed in de gaten houdt.

De *bedrijfsman* zien we terug bij een persoon in ons team die beleid in concrete acties kan vertalen. Ze kan daardoor ook een beetje onbuigzaam overkomen. Het is belangrijk haar een luisterend oor te bieden, begrip te tonen en dat we laten zien dat we geïnteresseerd zijn. Deze persoon hebben we nodig om theorie en afspraken in praktijk om te zetten.

De *brononderzoekers* zijn bij ons heel enthousiaste collega's, overal voor in, treden graag op de voorgrond en praten makkelijk. Ze kunnen makkelijk improviseren. Bij deze mensen zien we dat ze de aandacht kunnen verliezen als het eerste enthousiasme is geluwd. Voor ons is het belangrijk veel kleine stappen te zetten en regelmatig te reflecteren zodat het levendig blijft. Het zijn zeer geschikte mensen om in een team te werken, ze kunnen anderen enthousiasmeren.

De *vormer* is een dynamisch en gedreven persoon. Het is iemand die serieus genomen wil worden. Ze lijkt veel zelfvertrouwen te hebben maar wordt voortdurend geplaagd door twijfel aan eigen kunnen. Het is voor ons belangrijk haar positief feedback te geven. De *vormer* wil vooruit en zal dan ook mensen mobiliseren. Verloopt het echter te traag of het stagneert op een bepaald punt dan zal de *vormer* naar voren treden en roepen: "Komt er nog wat van?" Zij zal zorgen voor een doorbraak.

5.4 Onze eigen rol in dit veranderteam.

5.4.1 Liesbeth

Uit de test van Belbin (Management Teams 1981) gaf ik de meeste punten aan de rol: *groepswerker* en daarna de meeste punten aan *bedrijfsman*, het minst aantal punten gaf ik aan *brononderzoeker*. De uitslag van de test sluit aan bij mijn dagelijkse functie.

Als *groepswerker* voel ik mij een gevoelig lid van het team, ik ben me bewust van wat elk teamlid nodig heeft en wat hem dwars zit. Het vermogen om goed te luisteren komt mij goed van pas als iemand met een idee naar voren komt. Teamleden worden door mij aangemoedigd wat betreft hun sterke punten. Ik sta loyaal tegenover collega's en geef hun steun.

Doordat ik een afkeer van wrijving en onderlinge wedijver heb, ben ik vaak bezig met het verbeteren van de communicatie onderling en koester ik de teamgeest om het team bij elkaar te houden. Dit wil niet zeggen dat ik geen partij kan kiezen. Soms denkt men dat ik een te zachte opstelling inneem en besluiteloos ben. Maar door gezond verstand en het kunnen omzetten van plannen en strategieën in concrete werkzaamheden, laat ik hier ook de rol van *bedrijfsman* zien.

De eigenschap onderhandelen (*brononderzoeker*) vind ik vaak moeilijk. Door goed te luisteren (L.S.D.) zou ik hiervan kunnen profiteren.

Voorbeeld: Als ik een boodschap voor iemand heb, zal ik eerst luisteren wat deze persoon mij te vertellen heeft ik zal samenvatten en doorvragen. Hierdoor zal deze persoon het gevoel krijgen dat hij serieus genomen wordt en zal er op basis van openheid en vertrouwen gecommuniceerd kunnen worden. Deze persoon zal dan ook eerder iets van mij aannemen zodat de boodschap binnen komt.

5.4.2 Anneke

Terwijl ik de verschillende teamrollen doorlas, herkende ik me het meest in de rol van *bedrijfsman*. Vervolgens vulde ik de teamrollentest in op internet en ook hier sprong deze rol er duidelijk uit, met 21 punten (daarna gaf ik de meeste punten aan: *monitor* 15 punten).

De *bedrijfsman* wordt gezien als de praktische figuur, de organisator. Ik stuur collega's aan, help collega's, om beslissingen en strategieën om te zetten in concrete werkzaamheden. De belangrijkste bijdrage van de *bedrijfsman* bestaat uit het ombouwen van de plannen tot duidelijke taken. Hier moet ik mezelf af en toe in beheersen, ik neem op deze manier vaak teveel hooi op mijn vork. Wat er uitgesproken wordt, heb ik kort daarna aangepakt en uitgevoerd. Heb ook graag de touwtjes zelf in handen en doe de dingen graag zoals ze afgesproken zijn. Als er iets wijzigt in de plannen, kan ik hierdoor van mijn stuk gebracht worden. Ik heb structuren nodig en werk zelf ook erg planmatig. Heb graag alles onder controle en zorg er ook voor dat ik deze controle heb. Collega's komen ook geregeld om te vragen wat er ook al weer precies is besloten.

Een ander kenmerk van de *bedrijfsman* is het felle reageren op suggesties van anderen. Dit gebeurt helaas soms op een negatieve manier. Als dit gebeurd heb ik er daarna een vervelend gevoel over. Ik denk erover na het de volgende keer anders te doen. Collega's vraag ik om reflectie. Ze hebben dit vaak achteraf toch niet zo negatief opgevat.

6. Aanpak van implementatie

In dit hoofdstuk beschrijven we hoe we zijn gekomen tot de implementatie van het viertaktmodel van Dirkje van den Nulft & Marianne Verhallen “Met woorden in de weer”.

In een bouwoverleg voor de leerkrachten van de groepen 1 tot en met 3 hebben we de CITO trendanalyses van het vakgebied woordenschat geanalyseerd. We hebben geconcludeerd dat de opbrengsten van woordenschat achterbleven bij de rest van de vakonderdelen en dat dit waarschijnlijk te maken heeft met het summiere aanbod van onze taalmethodes. (zie hoofdstuk 4.1) Om het onderwijsaanbod ten aanzien van woordenschat uit te breiden moeten we naast onze huidige taalmethode structureel extra oefenstof aanbieden. “Met woorden in de weer” van Dirkje van den Nulft en Marianne Verhallen is hiervoor een geschikt instrument.

6.1 Profieltest

Om een indruk te krijgen van de denkbeelden van de leerkrachten over woordenschatonderwijs hebben we gebruik gemaakt van de profieltest uit het praktijkboek voor het basisonderwijs “Met woorden in de weer”. (Zie bijlage 1)

Deel A: Ik denk wel eens...

Bij dit onderdeel van de test hebben alle leerkrachten een score tussen de 0 en de 10. Dit betekent dat ze allemaal een open, hoopvolle houding ten aanzien van woordenschatuitbreiding van de leerlingen in de klas hebben. Met deze opvattingen en instelling kan het alleen maar beter worden. We kijken niet terug en blijven optimistisch.

Deel B: Ik doe het zo...

Bij dit onderdeel scoorden zes van de zeven leerkrachten tussen de 20 en de 30. Deze leerkrachten vinden het huidige woordenschatonderwijs al heel kansrijk. Dit vormt een brede basis om de aanpak te optimaliseren. Het is van belang dat de leerkrachten het goede vasthouden en de minder goede gewoontes ombuigen zodat leerlingen nog meer en beter woorden leren.

Een leerkracht scoorde tussen de 10 en de 20. Deze leerkracht heeft in zijn huidige onderwijs al een aantal aanknopingspunten voor verbetering. Hierop voortbouwend zal hij het onderwijs daadwerkelijk kunnen verbeteren.

Deel C: Ik zou willen...

Bij dit onderdeel gaat het er om dat je inzicht krijgt in de manier waarop je handelen bepaald kan worden door je denken en je kennis. Anderen kun je niet veranderen, jezelf wel.

Vijf leerkrachten waren het hier mee eens, twee leerkrachten twijfelden.

Hieruit kunnen we concluderen dat alle leerkrachten hetzelfde denken en doen ten aanzien van woordenschatuitbreiding. De een is wat verder dan de ander, iedereen geeft wel duidelijk aan te willen veranderen.

6.2 Kinderen in beeld

Om vooraf een beeld te krijgen hoe het staat met de woordenschat van de leerlingen in de klas zijn we met de volgende opdracht aan de slag gegaan.

Een leerkracht uit groep 1-2 en een leerkracht uit groep 3 krijgen de opdracht een verhaal voor te lezen. In groep 1-2 komt het woord ‘fouilleren’ in het verhaal voor. Het is de bedoeling dat de leerkracht dit woord aan de orde laat komen voor, tijdens of na het verhaal. De leerkracht van groep 3 doet hetzelfde maar dan rondom het woord ‘plattegrond’. Na een week kiezen wij uit elke groep drie leerlingen die respectievelijk een goede, een gemiddelde en een onvoldoende woordenschat hebben. We vragen alle drie de leerlingen wat ze van het woord weten. Dit resulteert in het volgende (Tabel 6: groep 1-2, Tabel 7: groep 3)

Tabel 6

Groep 1-2	Weet te vertellen bij het woord ‘fouilleren’
Goed niveau	Broek-schoenen-controlleren-sleutel-mouwen-broekzak-niks bij je hebben-voelen-politie
Gemiddeld niveau	Gesteeld-handboeien-niks bij zich-voelen-zakken-politie
Laag niveau	-

Tabel 7

Groep 3	Weet te vertellen bij het woord ‘plattegrond’
Goed niveau	Zelf tekenen-zelf maken-gebruiken als je de weg niet weet-kun je de weg op zien
Gemiddeld niveau	Grond-is plat-op lopen-zand
Laag niveau	Plat-platpraten-platvoet-vloer

Wat valt op?

De kinderen uit het niveau **goed** weten beide keren de woorden goed te omschrijven. De kinderen uit het niveau **gemiddeld** laten beiden iets anders zien. De leerling uit groep 1-2 weet het goed te omschrijven. De leerling uit groep 3 neemt het woord letterlijk.

De kinderen uit het niveau **laag** weten beiden niets van het woord. De leerling uit groep 3 probeert er nog een eigen interpretatie aan te geven.

6.3 Vasthouden en verdergaan

De leerkrachten zijn overtuigd van het belang van woordenschatontwikkeling. We starten met een simpel experiment. Iedere leerkracht selecteert voor de aankomende week vijf woorden die leerlingen niet kennen. Het zijn woorden die in die week ergens, bij een bepaald vak of onderdeel, aan de orde komen. Aan het eind van de week moeten alle leerlingen alle vijf de woorden kennen. Leerkrachten gebruiken hier allerlei oefeningetjes voor. Aan het eind van de week vullen leerkracht een evaluatieformulier in. (Bijlage 2)

Na inventarisatie van de evaluatieformulieren concluderen we het volgende:

- Iedereen koos woorden rondom het thema 'Sinterklaas'.
- Aan het einde van de week kenden de meeste kinderen deze woorden. De leerlingen uit groep 1 hadden wat meer moeite.
- De woorden werden aangeboden door ze op te hangen in het klaslokaal, bij het voorlezen/vertellen van een verhaal, woorden uit te leggen en uit te beelden, woorden te tekenen, zinnen maken met de woorden en veel herhalen.
- Men vond het een zinvol experiment, dat goed gelukt is. Kinderen vonden het leuk, het doel werd bij de meesten behaald maar het kostte wel wat moeite. Het werkt wel.
- Je moet je er bewust van zijn de woorden te gebruiken. Je moet er tijd voor maken en als je ze ophangt denk je er eerder aan. Ze gaan er zeker mee door.

6.4 Presentatie powerpoint.

In de bijeenkomst van 4 januari 2011 hebben we een powerpointpresentatie rondom woordenschat. Hierin hebben we het viertaktmodel van van den Nulft & Verhallen uitgelegd (Zie bijlage 3). Vervolgens hebben we binnen ons veranderteam een aantal afspraken gemaakt om mee aan de slag te gaan.

- Per week 5 woorden aanbieden.
- Op een herkenbare plek ophangen
- Controleren in vorm van coöperatieve werkvormen
- Gebruik maken van de viertakt

Tevens hebben we gevraagd om bij iemand het proces te komen filmen in de klas. Een leerkracht uit groep ½ (teamrol brononderzoeker zie hoofdstuk 5.3) reageerde erg enthousiast. We hebben de momenten om te filmen vastgelegd zodat het voor deze leerkracht levendig blijft.

De bijeenkomst werd afgesloten met een filmpje van de website leraar 24.
<http://www.leraar24.nl/video/2136/Taalpilots:%20woordcluster%20>

6.5 Tussenevaluatie

Op 1 maart 2011 zijn we met het veranderteam bij elkaar gekomen om tussentijds te evalueren.

In deze bijeenkomst zijn we gestart met het onderwerp: Hoe selecteren we woorden? En stelde het viertaktmodel ter discussie. Hierin hebben we leerkrachten zoveel mogelijk betrokken, zodat iedereen een eigen inbreng had. Tijdens de discussie hielden we voor ons zelf rekening met de teamrollen van Belbin.

We hebben voor deze bijeenkomst een agenda opgesteld waarin een duidelijke planning is opgenomen en waarvan we niet teveel zijn afgeweken (zorgdragers).

We wilden dat leerkrachten zich veilig voelden (groepswerkers) en dat ze genoeg positieve feedback kregen. We toonden interesse en een luisterend oor

(bedrijfsmannen). We hebben er voor gezorgd kleine stappen te nemen zodat ze enthousiast blijven en ze het enthousiasme overbrengen (brononderzoekers). We zagen dit terug nadat we samen naar de film keken waarop een van de leerkrachten te zien was. Ze enthousiasmeerden elkaar. Tenslotte stelden we ons als doel om er vaart in te houden (vormer), dit is prima gelukt.

Aan het eind van deze bijeenkomst gaven we ze de woordwebstructuren (Zie hoofdstuk 3.2) om verder mee aan de slag te gaan.

Leerkrachten vulden een procesevaluatie in, in de vorm van een schaalmodel (Zie bijlage 4).

Alle leerkrachten gaven aan op een schaal van tien, aan het begin van het proces, tussen een vier en een zes te zitten. Nu geven leerkrachten zichzelf een zeven of een acht. Op de vraag: 'Wat is er gebeurd zodat ik hier ben gekomen?' Geven de meeste leerkrachten aan dat ze bewuster bezig zijn met woorden door onze suggesties. Ze hebben waardering voor de manier waarop wij instructie gaven. De kinderen zijn erg enthousiast. Door succeservaring op te doen, groeien de ideeën. En de leerkrachten voelden zich erg prettig in dit veranderteam.

7. De voortgang

In dit hoofdstuk beschrijven we de evaluatie van het doorlopen proces omtrent het viertaktmodel.

7.1 Evaluatie viertaktmodel met het veranderteam.

Tijdens het overleg van 5 april 2011 hebben we aan de hand van een vooraf opgestelde agenda de volgende punten besproken:

- Om voorkennis op te halen hebben we de viertakt nog eens in vogelvlucht besproken.
- Controleren. Vooral de leerkrachten van groep 3 vonden het moeilijk om alle leerlingen te controleren. We gaven aan dat het controleren ook al tijdens het consolideren plaats kan vinden. Twee keer per jaar wordt er getoetst met de woordenschattoets van het CITO leerlingvolgsysteem en vier keer per jaar met de methodegebonden toetsen. Na het maken van een foutenanalyse kunnen leerkrachten het woordenschataanbod bijstellen. De leerkrachten uit de groepen 1/2 gaven aan grote niveauverschillen te zien. We hebben afgesproken dat de leerlingen uit groep 1 de woorden minimaal passief moeten beheersen en de leerlingen uit groep 2 de woorden actief moeten beheersen. Leerkrachten gaven een aantal suggesties om te controleren zoals: raadseltjes, laten uitbeelden, tekening maken en zinnen maken met het betreffende woord.
- Registreren. De leerkrachten uit groep 1/2 gebruiken het registratieformulier van de methode om de aangeleerde woorden te registreren. De leerkrachten uit groep 3 gebruiken een schriftje. Voor het volgende schooljaar spreken we af dat alle groepen de aangeboden woorden in een schriftje registreren. De leerlingen van groep 4 t/m 8 houden een eigen schriftje bij waarin de woorden met betekenissen en/of tekeningen worden genoteerd.
- Aanbod van woorden. Leerkrachten bieden 5 woorden per week aan. En werken gemiddeld 10 minuten per dag met het viertaktmodel. De woorden hangen zichtbaar op in de groepen.
- Selecteren van woorden. De leerkrachten uit groep 1 en 2 bieden woorden aan uit de thema's en projecten. De leerkrachten uit groep 3 bieden woorden aan uit de thema's van de methode "de Leeslsleutel".
- Aan het einde van de bijeenkomst gaven we de leerkrachten de tip om voor suggesties te kijken op de website, www.coutinho.nl/metwoordenindeweer.

7.2 Afspraken en vervolgstappen.

7.2.1 Gemaakte afspraken.

Met het veranderteam maakten we de volgende afspraken voor de komende periode, april t/m juni 2011.

- In de groepen 1 t/m 3 worden wekelijks 5 woorden binnen een cluster aangeboden.
- Er wordt in de groepen 1 t/m 3 dagelijks 10 minuten met het viertaktmodel gewerkt.
- De woorden hangen zichtbaar op in de groepen.
- Na afname van woordenschattoetsen (methode gebonden of van CITO) wordt er een foutenanalyse gemaakt. Het woordenschataanbod wordt hierop aangepast.

Voor het schooljaar 2011/2012 worden voor de groepen 1 t/m 8 de volgende afspraken gemaakt:

- In alle groepen worden wekelijks 5 woorden in een cluster aangeboden.
- Er wordt in alle groepen dagelijks 10 minuten met het viertaktmodel gewerkt.
- De woorden hangen zichtbaar in de groepen.
- Na afname van woordenschattoetsen (methode gebonden of van CITO) wordt er een foutenanalyse gemaakt. Het woordenschataanbod wordt hierop aangepast.
- De aangeboden woorden worden door alle leerkrachten vastgelegd in een schriftje.
- De leerlingen van groep 4 t/m 8 noteren de aangeboden woorden met betekenissen en/of tekening in een eigen schriftje.

7.2.2 Vervolgstappen.

Vervolgactiviteiten implementatie viertaktmodel basisschool de Tweesprong.		
Wat?	Wanneer?	Wie?
Presentatie scriptie “Met woorden in de weer” aan het hele team. We maken hier gebruik van de PowerPoint presentatie.	Tijdens een teamvergadering 14-6-2011	Liesbeth en Anneke
Bevindingen en ervaringen met betrekking tot het viertaktmodel delen met het hele team aan de hand van een praktijkvoorbeeld.	Tijdens een teamvergadering 14-6-2011	Het veranderteam
Bespreking stappenplan van de invoering van het viertaktmodel voor het schooljaar 2011/2012.	Tijdens een teamvergadering september 2011	Liesbeth
In de groepen 1 t/m 3 werken volgens het viertaktmodel	Schooljaar 2011/2012	Leerkrachten groep 1 t/m 3.
In de groepen 4 t/m 8 gaan we dagelijks aan de slag met woordenschatuitbreiding	Oktober-november-december 2011	Leerkrachten groep 4 t/m 8
Bespreken bevindingen, aanbieden van het viertaktmodel en hier vervolgens in de groepen mee oefenen.	Tijdens een teamvergadering in december 2011	Team en Liesbeth
Tussenevaluatie aan de hand van de woordenschattoets CITO leerlingvolgsysteem. Dwarsdoorsnede en trendanalyse.	Tijdens groepsbesprekingen en bouwoverleg in februari 2012	Team en Liesbeth

8. Conclusie

Zoals gesteld in de aanleiding hebben we in dit onderzoek geprobeerd een drietal vragen rondom het viertaktmodel te beantwoorden. Hieronder zullen we elk van deze onderzoeksvragen afzonderlijk behandelen.

8.1 Onderzoeksvraag 1

1. In hoeverre voldoet ons huidige onderwijsaanbod aan woordenschatuitbreiding?

Voor het antwoord op deze vraag hebben we het huidige woordenschataanbod voor de groepen 1 t/m 8 in kaart gebracht. Hieruit kunnen we concluderen dat in de groepen 1 en 2 het woordenschataanbod wel een belangrijke plaats in neemt. Er is aandacht voor consolideren, semantiseren en controleren. Voorbewerken komt niet aan de orde.

In groep 3 zien we dat het woordenschatonderwijs in de methode is geïntegreerd. Er is vooral aandacht voor het consolideren en semantiseren, voorbewerken en controleren komt niet aan bod.

Vanaf groep 4 wordt woordenschatuitbreiding in enkele oefeningen als doel gesteld en zien we niets van werken met het viertaktmodel terug.

We concluderen dat er in de onderbouw enkele onderdelen uit het viertaktmodel in de methode aangeboden worden. De leerkrachten waren niet bekend met de achtergronden van het viertaktmodel waardoor zij ook minder bewust met het model werkten.

8.2 Onderzoeksvraag 2

2. Hoe wordt het Viertaktmodel voor woordenschatonderwijs in praktijk gebracht in de groepen 1 t/m 3 en welke ervaringen levert dit op?

De leerkrachten zijn overwegend tevreden over het werken met het viertaktmodel (zie hoofdstuk 6.5 tussenevaluatie). Doordat de leerkrachten de noodzaak van het veranderen zagen werd er enthousiast en van onderop meegedacht. Tijdens het uitwisselen van ervaringen kwamen er veel nieuwe ideeën waar anderen weer mee aan de slag gingen. Het werd hierdoor levendig gehouden.

We kunnen stellen dat in de groepen 1 t/m 3 structureel gewerkt wordt met het viertaktmodel. Het selecteren van woorden gebeurt in groep 1,2 en 3 d.m.v. thema's en projecten. Het voorbewerken neemt overal een belangrijke plaats in en gebeurt meestal met behulp van een liedje, een versje of een spelletje.

De stap semantiseren is overal zichtbaar aanwezig. Leerkrachten maken vooral gebruik van de drie uitjes: uitbreiden, uitleggen en uitbeelden en woordclusters in een woordweb.

Consolideren gebeurt voornamelijk door middel van coöperatieve werkvormen. Tijdens het consolideren zijn vooral de leerkrachten uit groep 1 en 2 al bezig met controleren. De leerkrachten van groep 3 geven aan de stap controleren nog lastig te vinden. Er zijn wel al verschillende suggesties (zie hoofdstuk 7.1) aangeboden waar de leerkrachten mee aan het experimenteren zijn.

8.3 Onderzoeksvraag 3

3. Is het Viertaktmodel schoolbreed aan te bevelen op basis van praktijkervaringen en theorie?

Ja, op basis van enerzijds de praktijkervaringen en anderzijds de theorie rondom de woordenschatverwerving is het viertaktmodel schoolbreed aan te bevelen. Niets uit de praktijkervaringen noch uit de theorie leverde fundamentele problemen op.

De voornaamste redenen voor het succes van het viertaktmodel zijn de herhalingsmomenten, de gestructureerde opbouw en het doelgericht werken. Deze redenen werken bevorderlijk voor de motivatie van onze leerlingen. Of ook de voortgang van de leerlingen, zoals aangegeven in onze aanleiding, door het gebruik van het model wordt bevorderd is uit dit onderzoek nog niet duidelijk geworden.

In schooljaar 2011-2012 zijn we daadwerkelijk van plan het viertaktmodel, naast de taalmethode, schoolbreed in te voeren (zie hoofdstuk 7.2.2).

Na de middenmeting van de CITO woordenschattoets in februari 2012 kunnen we dan aan de hand van dwarsdoorsneden en trendanalyses eventuele voortgang constateren.

9. Persoonlijke ontwikkeling

In dit hoofdstuk beschrijven we elk de doorlopen ontwikkeling tijdens dit proces.

9.1 Liesbeth

In het veranderingsproces had ik mij een aantal ontwikkelingsdoelen gesteld. Het belangrijkste was voor mij dat ik me veilig en zeker zou voelen, want ik weet van me zelf dat ik het beste kan functioneren in een veilige situatie. Wordt de situatie minder veilig dan nog zal ik proberen dat veilige gevoel op te roepen door aan een situatie te denken waarbij het goed is gegaan.

Het veranderingsteam gaf mij de mogelijkheden om in een goede setting te functioneren. Er was wederzijds respect. Het team stond open voor nieuwe suggesties, was enthousiast en wilde graag zelf meedenken.

Om het meedenken in gang te zetten heb ik gebruik gemaakt van het stellen van oplossingsgerichte vragen, waarbij ieders inbreng serieus genomen werd. Het goed kunnen luisteren naar anderen kwam mij hier goed van pas.

De profieltest en de tussenevaluatie waren voor mij een soort feedback. Positieve feedback geeft me zelfvertrouwen en geeft me een zeker en veilig gevoel.

Ik heb ooit van Charlotte te horen gekregen alert te zijn op energieslurpers en energiegevers. Sommige periodes kunnen er knelpunten ontstaan doordat er teveel in een te korte tijd gedaan moet worden. Ik kan hiervan in paniek raken en blokkeren. Door structuur te creëren en me af te vragen, wat is belangrijk en wat moet eerst gebeuren, kreeg ik weer wat overzicht. Ik heb een boekje waar ik alle activiteiten bijhoud en kan afvinken. In enkele bijeenkomsten was de agenda soms wat te vol en te weinig tijd voor uitloop. Hier heb ik in een later stadium rekening mee gehouden.

Aan het ontwikkelingsdoel het “nemen van meer initiatieven” heb ik tijdens dit proces veel kunnen oefenen.

In het tweede jaar van de opleiding heb ik me dit vaak als doel gesteld. Ik probeerde me hier steeds bewust van te zijn.

Het is nu meer een gewoonte geworden, het gaat vanzelf. Als ik na een bijeenkomst reflecteer op mijn eigen handelen, kan ik stellen dat ik vaardig ben geworden in het nemen van initiatieven.

9.2 Anneke

Aan het begin van dit proces heb ik me, in mijn rol als intern begeleider, de volgende doelen gesteld.

- L.S.D. toepassen bij gesprekken met leerkrachten
- Coördinerende rol innemen
- Een presentatie neer kunnen zetten aan het hele team

L.S.D. toepassen bij gesprekken met leerkrachten. Waar ik zelf nogal moeite mee heb in een gesprek is om niet voor mijn beurt te praten. Hierdoor kunnen andere personen het gevoel krijgen niet gehoord te worden of iets opgelegd te krijgen.

Tijdens dit proces ben ik hier in de bijeenkomsten, en ook tijdens het samenwerken met mijn collega bewust van geweest. Ik heb mensen laten uitpraten en veel ervaringen en ideeën gehoord, waar ik om het proces te vervolgen, weer goed mee vooruit kon. Het heeft dus eigenlijk effect naar twee kanten.

Coördinerende rol innemen. Tijdens mijn werk als intern begeleider ben ik iemand die graag volgens planning werkt. Elke morgen start ik dan ook met het opzetten van een prioriteitenlijstje. Zo houd ik rust voor mezelf en raak ik niet in paniek. Ook hier is overigens al een hele ontwikkeling aan vooraf gegaan. Om ook dit onderzoek goed te laten verlopen vond ik het belangrijk dat iemand deze rol zou vervullen. Ik voel me hier zelf prettig bij maar wil niet overheersen. Vanaf het begin heb ik geprobeerd te plannen en overzicht te houden zonder hierin het voortouw te nemen. Voor ons beiden probeerde ik het transparant te houden. Samen met Liesbeth heb ik de coördinatie van het verdere proces ingenomen, eerst wat onzeker naar het veranderteam toe. Met de gedachte 'Anderen zullen wel denken.....' Ik heb dit tijdens de volgende bijeenkomsten uit kunnen schakelen en denk nu: 'Dat ze maar denken.' Het zal ook te maken hebben met het onderwerp, hoe veel je er van weet en of het je ligt. Overigens heb ik er minder moeite mee een dergelijke rol in te nemen in een team met mensen die ik niet ken. Op mijn nieuwe werkplek kan ik me er veel minder druk om maken. Op de Tweesprong ben ik net als de rest van het veranderteam, een groepsleerkracht, ineens moet ik gaan coördineren. Dit maakte het voor mij extra lastig.

Een presentatie neer kunnen zetten. In mijn ontwikkeling heb ik hier veel activiteiten in ondernomen. Voelde me hier erg onzeker in. Door een goede voorbereiding en veel oefenen voel ik me sterker. Zal altijd een bepaalde spanning blijven voelen tijdens zo'n presentatie maar lig er niet meer wakker van.

10. Referenties

- *Met woorden in de weer. Praktijkboek voor het basisonderwijs.* Nulft, D. van den & Verhallen, M. (2009) Bussum: Uitgeverij Coutinho
- *Teamrollen van Belbin* Reader tweedaagse tweede jaar, opleiding voor interne begeleiders (september 2009).
- *De Leessleutel groep 1 en 2 algemene handleiding*, (Eerste druk) 's-Hertogenbosch: Uitgeverij Malmberg
- *De Leessleutel groep 3 algemene handleiding*, (Eerste druk) 's-Hertogenbosch: Uitgeverij Malmberg
- *Taaljournaal handleiding taal groep 4 t/m 8*, (1997) 's-Hertogenbosch: Uitgeverij Malmberg
- *'Bouw aan woordenschat'* artikel Marianne Verhallen, tijdschrift PRIMA, nr. 5 ,jaargang 4, augustus 2010
- *CITO leerlingvolgsysteem handleiding woordenschat groep 3*
- *Gegevens uit het CITO leerlingvolgsysteem woordenschat groep 3 en 4 2009-2010*
- *Gegevens CITO eindtoets groep 8 schooljaren 2007-2008,2008-2009,2009-2010*
- *Meer en beter woorden leren*, een brochure over de relatie tussen taalvaardigheid en schoolsucces. Marianne Verhallen

Internetbronnen

- www.rezulto.nl
- www.malmberg.nl
- www.leraar24.nl
- www.123test.nl/belbin
- www.schoolaanzet.nl
- http://www.cyberkidz.nl/pdf/woordenschat_baklijst.pdf
- www.coutinho.nl

11. Bijlagen

Inhoud:

Bijlage 1: Profieltest

Bijlage 2: Evaluatieformulier

Bijlage 3: Powerpointpresentatie

DE PROFIELTEST

Deze vragenlijst is geen wetenschappelijke test waarmee je alle ins en outs van je woordenschatonderwijs blootlegt. Maar het is leuk om je persoonlijke beginsituatie vast te leggen. De vragen gaan over je denkbeelden en routines met betrekking tot het woordenschatonderwijs. Kruis impulsief en snel een van de antwoordmogelijkheden aan. Ga niet wikken en wegen en neem niet meer dan 10 minuten de tijd om alle vragen te beantwoorden.

A Ik denk wel eens...

Hieronder staat een aantal denkbeelden van leerkrachten over woordenschatonderwijs. Geef bij elke zienswijze aan of de gedachte ook bij jou door je hoofd gaat. Zo ja, hoe vaak? Omcirkel het antwoord dat het meest op jou van toepassing is.

Wat een moeite steeds, die duizenden woorden. En de meeste leerlingen onthouden al die woorden toch niet.

1 Ik denk dat:

- a nooit
- b soms
- c regelmatig

Geweldig! Wat levert woordenschat toch snel en zichtbaar resultaten op.

2 Ik denk dat:

- a nooit
- b soms
- c regelmatig

Ik heb als leerkracht wel wat anders te doen. Ik moet zorgen dat kinderen voldoende kennis krijgen.

3 Ik denk dat:

- a nooit
- b soms
- c regelmatig

Nog meer woordenschat? Ik heb niet eens voldoende tijd voor mijn taalmethode!

4 Ik denk dat:

- a nooit
- b soms
- c regelmatig

Ik snap wel dat de leerlingen er moeite mee hebben. Het is ook saai al die woordenschatlesjes.

5 Ik denk dat:

- a nooit
- b soms
- c regelmatig

B Ik doe het zo...

Wat doe je in de praktijk concreet aan woordenschatonderwijs? Zet een cirkel om het antwoord dat jouw praktijksituatie het dichtst benadert.

- 1 Ik vraag aan de leerlingen: 'Wie weet wat dit woord betekent?'
 - a nee, dat doe ik niet vaak
 - b dat doe ik gemiddeld 1 keer per week
 - c ja, dat doe ik vaak
- 2 Ik bedenken leuke, speelse opdrachten voor leerlingen om de woorden in te oefenen.
 - a nee, dat doe ik niet vaak
 - b dat doe ik gemiddeld 1 keer per week
 - c ja, dat doe ik vaak
- 3 Ik denk na over de vraag hoe ik woorden goed kan uitleggen en neem daar ook de tijd voor.
 - a nee, dat doe ik niet vaak
 - b dat doe ik gemiddeld 1 keer per week
 - c ja, dat doe ik vaak
- 4 Ik bied woorden aan binnen de context waarin ze voorkomen.
 - a nee, dat doe ik niet vaak
 - b dat doe ik gemiddeld 1 keer per week
 - c ja, dat doe ik vaak
- 5 Ik haal woorden om aan te leren niet alleen uit de taalmethode, maar ook uit andere vakken en activiteiten.
 - a nee, dat doe ik niet vaak
 - b dat doe ik gemiddeld 1 keer per week
 - c ja, dat doe ik vaak
- 6 Ik besteed alles met elkaar ongeveer een halfuur per dag aan woordenschatonderwijs.
 - a nee
 - b de ene week wel, de andere week niet
 - c ja

C

Ik zou willen dat...

Hieronder staan allemaal wensen van leerkrachten die we in de loop der tijd opgetekend hebben. Geef bij elke uitspraak aan in hoeverre je dezelfde wens hebt. Kies het antwoord dat het meest overeenkomt met hoe jij erover denkt.

- 1 Ik zou willen dat ouders meer (Nederlands) met hun kind praten.
 - a mee eens
 - b beetje eens/beetje oneens
 - c mee oneens
- 2 Ik zou willen dat de taalmethodes voor beter woordenschatonderwijs zorgen.
 - a mee eens
 - b beetje eens/beetje oneens
 - c mee oneens
- 3 Ik zou willen dat leerlingen eerst voldoende Nederlands spreken voordat ze naar school gaan.
 - a mee eens
 - b beetje eens/beetje oneens
 - c mee oneens
- 4 Ik zou willen dat iedereen in het onderwijs aan de slag gaat met kinderen wijzer maken.
 - a mee eens
 - b beetje eens/beetje oneens
 - c mee oneens
- 5 Ik zou willen dat ik daadwerkelijk 3 uur per werkweek woordenschatonderwijs kan geven.
 - a mee eens
 - b beetje eens/beetje oneens
 - c mee oneens

Bijlage 2

Evaluatie Opdracht Woordenschat

Naam:

Groep:

Welke woorden heb ik gekozen?

Kennen alle leerlingen deze woorden en betekenissen?

Dit heb ik gedaan (korte omschrijving):

Ik vond het zinvol om dit experiment te doen.	Ja/nee
Ik vind dat het goed is gelukt en het viel reuze mee.	Ja/nee
De leerlingen vonden het leuk om zo woorden te leren	Ja/nee
Dit experiment werkte voor mij helemaal niet.	Ja/nee
Het doel is behaald maar het kostte me wel wat moeite	Ja/nee
Als je wilt lukt alles: dus ook dit	Ja/nee
Alle leerlingen kennen alle vijf de woorden en betekenissen	Ja/nee
Het was leuk maar wel erg ongericht	Ja/nee
Gelukt maar wel met heel veel voorbereiding	Ja/nee
Dit werkt niet	Ja/nee

Opmerkingen:

Bijlage 3

Overzicht Powerpointpresentatie

Willen wordt kunnen als je weet wat je moet doen
Opdracht:

- **Wat is alpaca?**

Wat moeten we weten om goed woordenschatonderwijs te kunnen realiseren:

- **Hoe leren kinderen woorden?**
- **Woorden en woordenschatuitbreiding in het onderwijs**
- **Hoe leerkrachten woorden moeten onderwijzen**
- **Hoe te werken aan systematische woordenschatopbouw**
- **Hoe je woorden moet selecteren**

1. Hoe leren kinderen woorden?

- ☐ **Klankvorm (het label) Betekenislading van het woord (concept)**
- ☐ **Categoriseren**
- ☐ **Netwerkopbouw**

Woordenschat: verbreding (kwantiteit) en verdieping (kwaliteit)

2. Woorden en woordenschatuitbreiding in het onderwijs **Belemmeringen**

- **Anderstaligen**
- **Dialectsprekende**
- **Lagere sociale milieus**

Gunstige omstandigheden voor incidenteel woordleren

- **Veel en gevarieerd luisteren en lezen**
- **Leerlingen moeten automatisch de betekenis kunnen afleiden uit de context**

Eens weinig, blijft weinig!

- Tekorten in woordkennis
- Minder profiteren van de les
- Minder leerwinst
- Grotere tekorten in woordkennis

**Doorbreken van de neerwaartse spiraal:
Sleutelwoorden uit de teksten vooraf verklaren**

3. Hoe leerkrachten woorden moeten onderwijzen

Vier stappen bij het onderwijzen van woorden

- Voorbewerken
- Semantiseren
- Consolideren
- Controleren

Fasen lopen in elkaar over

a. Voorbewerken

Activeren van voorkennis

Betrekken bij het onderwerp

Een grapje of materialen

b. semantiseren

Betekenis van het woord helder maken, rondom een context in een cluster.

Uitleg met plaatjes of woorden. Woord heel vaak herhalen.

c. Consolideren

Inoefenen van het woord.

Vasthouden en vastzetten.

Passieve en actieve oefeningetjes. Coöperatieve werkvormen

d. Controleren

Nagaan of het woord verworven is.

Passief gaat voor actief.

Laten aanwijzen of zelf het woord laten zeggen

4. Hoe te werken aan systematische woordenschatopbouw

- Laat maar even zitten-houding
- Snel even aanwijzen en/of kort uitleggen-houding
- Met woorden in de weer-houding

5. Hoe je woorden moet selecteren

- ❖ Vertrouw op je intuïtie en gezond verstand
- ❖ Eerst veelvoorkomende woorden aanleren
- ❖ Prioriteit stellen, wat is belangrijk
- ❖ Meerdere woorden aanbieden in een logisch en zinvol verband (woordclusters)

Vervolgstappen

- Per week 5 woorden aanbieden.
- Op een herkenbare plek ophangen
- Controleren in vorm van coöperatieve werkvormen
- Gebruik maken van de viertakt

- Bij wie filmen?

Praktijk

<http://www.leraar24.nl/video/2136/Taalpilots:%20woordcluster%20>